

Krystyna Urbańska 9 VI 1935–12 VII 2023

Młoda, szczupła, energiczna blondynka – dr Krystyna Worytkiewicz. Tak zapamiętałam prof. Krystynę Urbańską, kiedy w 1964 r. jako studentka pierwszego roku studiów biologicznych na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego (obecnie Wydział Biologii UJ) uczęszczałam na ćwiczenia z botaniki ogólnej w Katedrze Botaniki Ogólnej, przemianowanej na Katedrę Anatomii i Cytologii Roślin UJ, obecnie Zakład Cytologii i Embriologii Roślin UJ. Dr Worytkiewicz jako młoda asystentka prowadziła wtedy ćwiczenia dla kilku grup studenckich naszego roku. Kierownikiem Katedry była prof. Maria Skalińska, założycielka krakowskiej szkoły cytologii i embriologii roślin, a Katedra mieściła się na pierwszym piętrze Pałacu Popielów przy ulicy św. Jana 20.

Krystyna Maria Stefania Urbańska (*primo voto* Dziędzielewicz, *secundo voto* Worytkiewicz) urodzona 9 czerwca 1935 r. w Jordanowie, dorosłe życie związała z Krakowem i Zurychem w Szwajcarii. Szkołę podstawową i liceum ogólnokształcące ukończyła w Bochni. W latach 1951–1956 studiowała na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ. Pracę magisterską i doktorską wykonała w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin pod naukowym kierunkiem prof. Marii Skalińskiej. Jej zainteresowania naukowe koncentrowały się na cytologii, kariologii i embriologii roślin. Pracę magisterską *Badania nad biologią rozmnażania i embriologią Homogyne alpina* (L.) Cass przygotowała w 1956 r. i uzyskała stopień magistra biologii. W 1962 r. obroniła pracę doktorską *Badania cytologiczno-embriologiczne nad rodzajem *Antennaria Gaerth**. Recenzentami pracy byli prof. dr Teresa Hulewiczowa z WSR Olsztyn Kortowo (obecnie Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) i prof. Wacław Gajewski z Uniwersytetu Warszawskiego. Egzamin doktorski z filozofii zdawała u prof. Romana Ingardena, jednego z najwybitniejszych polskich filozofów – zdała z wynikiem bardzo dobrym. Publiczna dyskusja

nad rozprawą doktorską Krystyny Urbańskiej-Worytkiewicz odbyła się 10 maja 1962 r. w Auli Uniwersytetu Jagiellońskiego przy ul. Gołębiej 24, I p., o czym informował krakowian „Dziennik Polski” z 26 kwietnia 1962 r. Takie były w tamtych latach wymogi i obyczaje.

Karierę naukową rozpoczęła w Polsce w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin UJ, gdzie pracowała do 1970 r., kolejno na pracach zleconych dla UJ i PAN przez kilka miesięcy po obronie pracy magisterskiej, na etatach: asystenta (1956–1961), starszego asystenta (1961–1967), adiunkta (1967–1970). W badaniach koncentrowała się na biologii rozwoju, embriologii i kariologii roślin okrytonasiennych, głównie przedstawicieli flory tatrzańskiej. Była włączona w prace zespołowe Katedry nad kariologią flory polskiej, projektem zapoczątkowanym przez prof. Marię Skalińską. W tym okresie opublikowała 13 prac naukowych, także w trzech pracach zespołowych Katedry nad kariologią flory polskiej. Prace opublikowano w „Acta Societatis Botanicorum Poloniae”, „Acta Biologica Cracoviensia Ser. Botanica”, „Acta Borealia”, „Berichte des Geobotanischen Institutes der Eidg. Techn. Hochschule, Stiftung Rübel”.

Dalsza kariera naukowa Krystyny Urbańskiej była związana z Instytutem Geobotanicznym Politechniki Federalnej w Zurychu w Szwajcarii (Geobotanische Institut der ETH Zürich), gdzie pracowała od przełomu 1969 i 1970 do 1999 r., kiedy przeszła na emeryturę. Instytutem kierował wtedy prof. Elias Landolt (od 1966 do 1993), wybitny systematyk, geobotanik, z którym prowadziła wieloletnie badania, publikowała prace naukowe i książki. Pracę habilitacyjną złożyła w 1971 r. Tematem były badania nad rodzajem *Antennaria* w Karpatach. W 1979 r. jako pierwsza kobieta otrzymała nominację na tytułarnego profesora na Politechnice Federalnej w Zurychu. To był ogromny sukces.

Wieloletnie badania we współpracy z prof. Landoltem dotyczyły ekologii roślinności alpejskiej w aspektach genetycznym i biosystematycznym. Obejmowały zróżnicowanie morfologiczne i kariologiczne roślinności na różnych murawach skalnych: wapiennych, krzemianowych, serpentynowych; badania genetyczno-ekologiczne nad rodzajem *Antennaria*, nad strukturą populacji, biologią rozmnażania, zróżnicowaniem morfologicznym i kariologicznym gatunków arktyczno-alpejskich; nad *Cardamine pratensis* L. s.l. – powstawanie mieszańców międzygatunkowych, wpływ czynników środowiskowych na strukturę populacji; a także badania cytotaksonomiczno-ekologiczne nad roślinnością bagienną i łągową na przykładzie rodziny *Lemnaceae*.

W 1986 r. rozpoczęła duży projekt *Restoration of Ski Areas in the Swiss Alps* dotyczący renowacji wytyczanych maszynami tras narciarskich, co niszczyło populacje roślinne na szlakach. Opracowała metodę odtworzenia/renowacji roślinności takich miejsc z uwzględnieniem trudnych warunków strefy

alpejskiej. Na ten temat powstały liczne publikacje i rozdziały w książkach, m.in. *Reproductive behaviour of Alpine plants and ecological restoration in Disturbance and Recovery of Arctic Terrestrial Ecosystems – an Ecological Perspective* (Kluwer, Dordrecht 1997). Na arenie międzynarodowej uznano ją za ekspertkę w tej dziedzinie. W latach 1984–1991 uzyskiwała finansowanie na projekty, które dotyczyły badań nad zachowaniem roślin i roślinności w Alpach, badań eksperymentalnych dynamiki populacji i siedlisk roślin wysokogórskich na różnych podłożach skalnych oraz renaturyzacji i ochrony przyrody w ekosystemach arktyczno-borealnych i alpejskich.

Krystyna Urbańska była też cenioną dydaktyczką, prowadziła ćwiczenia z botaniki ogólnej i zajęcia terenowe dla studentów I roku biologii i pedagogiki, pracownię botaniczną dla studentów III roku biologii kierunku botanicznego na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ. Prowadziła również wykłady i zajęcia ze studentami z zakresu biosystematyki, ekologii, genetyki, biologii populacyjnej, ekologii restytucyjnej na Politechnice w Zurychu, gdzie w ciągu 30-letniej pracy wypromowała liczne grono magistrów i była promotorką kilkunastu przewodów doktorskich, z których wiele dotyczyło alpejskich stref w pobliżu Davos.

Prof. Krystyna Urbańska, w uznaniu naukowego dorobku i zaangażowania w działalność na rzecz nauki, została uhonorowana członkostwem w Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk. Została członkinią zagraniczną Wydziału IV (Przyrodniczego) PAU oraz Wydziału II (Nauk Biologicznych i Rolniczych) PAN. Działała w towarzystwach naukowych, m.in. była członkinią Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Schweizerische Botanische Gesellschaft, Société Botanique de France, które w 1978 r. uhonorowało ją odznaczeniem Coincy (Le prix de Coincy) za wybitne osiągnięcia w cytotaksonomii eksperymentalnej roślin nasiennych.

W latach 1984–1987 była prezydentką International Organization of Plant Biosystematics (IOPB), wieloletnią redaktorką i współredaktorką „IOPB Newsletters”, organizatorką sympozjum IOPB w Zurychu w 1986 r. i redaktorką opracowania książkowego referatów z tego sympozjum *Differentiation Patterns in Higher Plants* (Academic Press, London 1987). Ważną działalnością prof. Urbańskiej był jej udział w High Altitude Revegetation Committee (USA), gdzie aktywnie współpracowała z Colorado State University, biorąc udział w sympozjach i warsztatach dla studentów; m.in. Urbanska, K.M. 1986, *Behavior of alpine plants and high altitude revegetation research. Proceeding High Altitude Revegetation Workshop*, Colorado State University Information Service 7: 214–224; Urbanska, K.M. and A.R. Hasler. 1992, *Ecologically compatible revegetation above the timberline: A model and its application in the field. Proceeding of the 10th high altitude revegetation workshop*, Colorado State University Information Service. 71: 247–253. Należała do

komitetów redakcyjnych wydawanych w Polsce czasopism naukowych – „Acta Biologica Cracoviensia Ser. Botanica”, „Polish Botanical Journal”.

Dorobek naukowy prof. Krystyny Urbańskiej jest bogaty, obejmuje ponad 100 autorskich i współautorskich artykułów opublikowanych w renomowanych botanicznych czasopismach naukowych, m.in. „Aquatic Botany”, „Botanica Helvetica”, „Bulletin de la Société Botanique de France”, „Plant Systematic and Evolution”, „Restoration Ecology”; rozdziałów w książkach, skryptów dla studentów, w tym *Uni-Taschenbücher Populationsbiologie der Pflanzen: Grundlagen, Probleme, Perspektiven*, UTB für Wissenschaft 1631, 1992. Była współautorką z prof. Landoltem angielskiej, poszerzonej wersji jego popularnej książki *Unsere Alpenflora*, której dwa wydania *Our Alpine Flora* ukazały się w latach 1989 i 2003.

Prof. Krystyna Urbańska wykładała na uniwersytetach Europy i USA, odbyła wyprawy w różne rejony świata, ale do Polski wracała. Utrzymywała kontakt z Katedrą Anatomii i Cytologii Roślin UJ, w której rozpoczęła drogę naukową, z Zakładem Ekologii w Instytucie Botaniki PAN, z profesorami Krystyną Grodzińską, Kazimierzem Zarzyckim; uczestniczyła w wyjazdach terenowych pracowników w okolicy Olkusza, gdzie prowadzono badania nad zbiorowiskami roślinności obszarów cynkowo-olowiowych; recenzowała pracę doktorską wykonywaną w tym Zakładzie; była opiekunką naukową polskich stypendystów, którzy uczestniczyli w badaniach jej grupy w Instytucie Geobotanicznym Politechniki w Zurychu; wygłaszała wykłady na tzw. czwartkach botanicznych krakowskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Po przejściu na emeryturę w 1999 r. jeszcze wiele lat aktywnie pracowała naukowo i publikowała. Zmarła w Zurychu 12 lipca 2023 r. Była wybitną naukowczynią i dydaktyczką oddaną studentom. Kochała góry, Tatry i Alpy, w górach czuła się wolna.

Żegnaj prof. Krystynę Urbańską fragmentem wiersza Jana Kasprowicz *Zasnuły się senne góry* „...Odchodzę, bo czas mnie woła.../Ślad po mnie czyż tu zostanie?/O góry, o pola skoszone./O ciche, smutne żeganie.”

Elżbieta Kuta

Bibliografia

1. Teczka osobowa Krystyny Urbańskiej Worytkiewicz. Teczka przewodu doktorskiego Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, Kraków.
2. Edwards P.J. 2000. *Annual report of the Geobotanical Institute ETH* (1999). „Bulletin of the Geobotanical Institute ETH”, 66, 91–99.
3. Zarzycki K. 1991. *Prof. Krystyna M. Urbańska – nowym członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Nauk*. „Wiadomości Botaniczne” 35 (3/4): 89.